

VÂNĂȚĂI ASCUNSE

Ce Nu Știi Despre
Violența Domestică
Te Poate Ucide

RACHEL LOUISE SNYDER

Traducere din limba engleză de
RALUCA PANTILJMON

NEMIRA

PREFAȚĂ

Conduc mașina închiriată dinspre centrul orașului Billings către o casă cu patru etaje, aflată departe, în afara orașului, cocoțată pe un deal, de unde bărbatul dinăuntru poate vedea tot ce vine spre el. Punct de observație amănunțită a universului din jur: munți, câmpii, trasee către orice zonă din Montana și mai departe. Omul pe care am venit să-l întâlnesc mă evită de mult timp. Evitare pasivă. Am venit în Billings de acasă, din Washington, D.C., și am vorbit cu fiicele lui, cu fosta lui soție, cu cei care au lucrat la caz. M-am întors din nou. De acum cunosc orașul. Pe câțiva oameni din poliție, pe câțiva dintre procurori, avocați, angajați ai hotelului; îl cunosc chiar și pe tipograful a cărui soție a deschis în subsolul casei un muzeu dedicat femeilor. Acum, în sfârșit, la a treia mea vizită aici, a fost de acord să ne întâlnim.

Discut cu o mulțime de oameni care nu vor să discute cu mine. Oameni care și-au omorât familiile, oameni care au fost pe punctul de a fi uciși, oamenii care i-au arestat pe criminali, oameni care au locuit cu oameni care aproape i-au ucis. Oamenii ca Paul Monson nu sunt niciodată prea dornici să vorbească, nu sunt prea dornici să povestească despre dimensiunile uriașe ale pierderii lor, pentru că ceea ce au pierdut le depășește limitele imaginației.

Când am ajuns, am auzit târșăit de picioare în spatele ușii și, pentru o clipă, m-am gândit că Paul nu va mai răspunde, că s-a răzgândit în legătură cu interviul. Eram în Billings de câteva zile deja; știa că voi veni. Am petrecut multe ore cu fosta lui soție, Sally Sjaastad, care nu l-a putut convinge din prima să accepte întâlnirea cu mine. Nici a doua și nici a treia oară. Sinceră să fiu, sunt surprinsă că a acceptat până la urmă. Ușa de la intrare, gri și fără geamuri, e lovită de sus până jos.

În cele din urmă, deschide. Paul aproape că nu se uită la mine. E adus de spate, are părul cărunt și un început de che-lie, fața plecată. Arată exact de vârsta pe care o are: șaiszeci și ceva de ani. Deschide ușa mai larg și, fără să mă privească, îmi face semn să intru. Poartă o cămașă albastră, cu nasturi și jeanși. Are fălcile încleștate.

Casa pe care Paul a construit-o singur are aerul unei locuințe în care abia s-a mutat cineva. Nu sunt prea multe decorațiuni și în colțuri se află diverse cutii de carton. Un telescop îndreptat spre podea parcă tocmai și-a abandonat misiunea. Munții domină peisajul de dincolo de ferestre. Paul este rezervat, tăcut, meticolos. Ne-am așezat la masa din camera de zi, pe care zac mormane de hârtii, iar el își plimbă degetele peste marginile ei netede, apoi își privește mâinile. Fac un comentariu inspirat despre mașina mea închiriată, ceea ce pune conversația pe un făgaș sigur.

Tata m-a învățat câte ceva despre mașini: cum să schimb cauciucurile și uleiul, cum să măsoar fluidele de la motor sau cum să schimb filtrele de aer. Mecanica unui piston. Lucruri de bază, dar suficiente. Paul este un soi de inginer – tehnician de proiectare electrică –, așa că mașinile sunt un subiect comod pentru el. Familiaritatea mecanismelor. O ecuație simplă și ușor de rezolvat: cablurile conduc scânteia electrică de

la bujii către motor, care, astfel, se aprinde și pornește. Sunt un mister ușor de anticipat și de reparat, dacă ceva se strică. Îl las să vorbească. Îmi povestește că el le-a cumpărat fetelor primele mașini. Pentru Alyssa, o Honda Civic. Pentru Michelle, un Subaru alb. Melanie „mânca mașinile pe pâine“, așa că ei i-a cumpărat mai multe. Știe că ne învărtim încă în jurul subiectului pentru care am bătut atâta drum, așa că tensiunea se simte în cameră, densă ca o păclă.

Și lui Rocky îi plăceau mașinile. Paul își amintește prima mașină a lui Rocky, o chestie mică, verde. Probabil un Opel. Rocky a fost ginerele lui Paul, căsătorit cu Michelle, fiica lui mijlocie.

– Primul lucru pe care mi-l amintesc despre el este cum parca pe trotuarul din fața casei, spune Paul, când venea s-o vadă pe Michelle.

Întâi mașina, abia apoi omul care o conducea. Mai târziu, Paul a avut impresia că Rocky își petrece jumătate din viață meșterind la un Mustang.

– Avea unul pe care îl construia și încă unul, numai piese dezmembrate, povestește Paul. Asta era pasiunea lui și îmi dădea impresia că-și petrece cea mai mare parte a timpului de unul singur, în garaj.

Paul spune că el și Rocky nu au avut niciodată genul de relație care se leagă între un socru și ginerele lui. Michelle și Rocky au fost împreună aproape zece ani, dar Paul își amintește o singură conversație pe care a avut-o cu Rocky, despre Mustang-ul ăla. Rocky i-a cerut sfatul în legătură cu vopseaua.

– Albul e singura cale de urmat, dacă nu prea știi ce faci, spune Paul.

Este cea mai iertătoare dintre culori. Poți s-o dai în bară cu albul, dar rezultatul va fi oricum decent.

– Albul e alb; e o culoare în sine, spune Paul.

În noiembrie 2011, Rocky Mosure a cumpărat un pistol de pe *Thrifty Nickel*, ziarul care vinde bunuri pe categorii, de unde poți cumpăra orice, de la un dihor sau un tractor până la un pian. Apoi a mers acasă, unde Michelle tocmai le dăduse copiilor de mâncare pentru cină. Un vecin l-a văzut pe Rocky pândind la fereastră. La câțva timp după, unul câte unul, i-a împușcat. Michelle, Kristy, Kyle. Apoi s-a împușcat și el.

A fost un caz care a șocat întregul stat. Michelle era tânără, avea douăzeci și trei de ani, iar copiii ei, șase și, respectiv, șapte. În clasa întâi și a doua. Învățau să citească. Desenau oameni din linii și copaci de acadele. Paul l-a găsit pe Kyle prăbușit pe scări, pe Rocky stând la baza lor, cu fața schimonosită și mâzgălit pe brațe cu ceva ce părea a fi Magic Marker. Mașina lui Michelle era acolo, iar pentru câteva minute, Paul a crezut că poate era în viață. A fugit spre curte, apoi spre garaj. A văzut Mustang-urile lui Rocky. O pungă cu înregistrări de familie. Apoi a venit poliția. Apoi au găsit-o pe Michelle.

Am ajuns la casa lui Paul Monson așa cum ajung majoritatea jurnaliștilor la poveștile lor importante: prin niște serii încălcite de oameni și geografii și ani de cercetare. În vara anului 2010, stăteam pe aleea din fața casei prietenului meu Andre Dubus din New England, când sora lui, Suzanne, a apărut cu mașina. Ea și restul familiei se pregăteau să plece în vacanță. Următoarele ore aveau să-mi marcheze un deceniu din viață.

Cu mai puțin de un an în urmă, tocmai mă întorsesem în State, după ce trăisem și călătorisem în străinătate, cu pauze – cel mai recent în Cambodgia, unde petrecusem șase ani. Reacomodarea era dificilă. Mergeam la întâlniri la facultate, la universitatea unde abia devenisem asistentă universitară, simulând cunoașterea în materie de birocrație și pedagogie,

care-mi păreau o limbă străină. Pe parcursul șederii mele în Cambodgia, scrisesem despre violurile în grup și despre societatea post-genocid, despre sărăcie și drepturile muncitorilor, povești care păreau că vorbesc în mod palpabil despre supraviețuire, într-o manieră nouă pentru mine. Conversațiile noastre la cinele de expați în Phnom-Penh se învâreau în jurul tribunalului pentru crime de război¹, traficului de carne vie, violenței continue, corupției politice. Odată, când îmi plimbam câinele printr-un parc, un șofer de moto-taxi, care mă știa din cartier, a accelerat pe lângă mine, m-a aruncat pe locul din spatele lui, așezându-mi câinele în poală, și s-a îndepărtat rapid de parcul Hun Sen. Un om fusese împușcat cu câteva secunde înainte, la cinci metri de locul unde mă plimbam eu, iar Sophal, șoferul moto-taxiului, luase asupra lui sarcina de a mă duce într-un loc sigur. Altă dată (tot când eram cu câinele), un om și-a dat foc în același parc, iar eu am înghețat de panică privindu-l arzând. Prietena mea, Mia, care locuia și ea în Phnom-Penh, spunea mereu că locuiam în primele linii ale frontului umanității.

În Statele Unite nu e ca și cum nu există probleme – sărăcie, boală și dezastre naturale, se întâmplă toate și aici –, dar uitasem în ce măsură era posibil să trăiești acolo unde, dacă îți dorești și ai mijloace, te poți izola destul de ușor de aceste probleme. Iar noua mea viață mă izola de aceste tipuri de probleme și de poveștile pe care le-am prezentat de-a lungul deceniilor, într-un mod pe care nu-l anticipasem. Nu eram nefericită. Eram doar neliniștită. Am studiat ficțiunea în facultate, dar m-am îndreptat spre non-ficțiune la scurt timp după aceea, pentru că am înțeles aproape imediat că non-ficțiunea este o sursă mai directă de schimbare. Am fost atrasă către colțurile ascunse ale lumii, către oamenii privați de drepturi, pentru că știam, într-o mai mică măsură, cum se simte o persoană

nevăzută, neuzită, ce înseamnă să fii măhnit dincolo de cât credeai că poate corpul tău să ducă.

Suzanne și cu mine am schimbat câteva vorbe, pe aleea din fața casei fratelui ei, în acea zi din 2010. Ea și familia ei încă erau în febra pregătirii-cu-făcut-bagaje pentru vacanța lor anuală de camping în zonele rurale din Maine, iar Suzanne a fost întâmpinată de fratele ei, Andre, cu o listă lungă de cumpărături. Mi-a spus că lucrează pentru o agenție din oraș, agenție care se ocupă de violența domestică, și că dezvoltaseră de curând un program nou, pe care ea îl numea Domestic Violence High Risk Team. Scopul lor principal era simplu, spunea ea:

– Încercăm să precizem omuciderile cauzate de violența domestică, înainte ca ele să se întâmple, pentru a le putea preveni.

A sunat imediat implauzibil. Atât de implauzibil, încât am crezut că nu am înțeles bine niște părți elementare.

– Să preziceți? Îmi amintesc că am spus. Ai spus „să preziceți“ omuciderile legate de violența domestică?

Am întâlnit cazuri de violență domestică în reportajele mele de-a lungul anilor, și nu doar în Cambodgia, ci și în Afghanistan, Niger și Honduras, dar nu a reprezentat niciodată o prioritate pentru mine; a fost, mai degrabă, o temă secundară în orice altă poveste pe care o scriam, atât de des întâlnită, încât devenise practic banală. Tinerele închise pentru crime din iubire în Kabul; copilele indiene devenite mirese, care dădeau interviuri de față cu bărbații care le controlau; femeile tibetane sterilizate forțat de guvernul chinez; miresele adolescente din Niger, alungate din satele lor după ce fistulele post-natale le transformaseră în paria; femeile din România în perioada lui Ceaușescu, forțate să dea naștere cât mai multor copii, și care acum, abia trecute de treizeci de ani,

deveniseră bunici predestinate sărăciei; lucrătoarele sexuale din Cambodgia bătute și violate în grup, ca sport de weekend, de adolescenții Khmeri bogați. Toate aceste femei, în fiecare țară, au fost brutalizate și controlate de bărbați la ordinea zilei. Bărbații făceau regulile, în principal, prin violență fizică. Era acolo, ascunsă practic în fiecare poveste din întreaga lume pe care am prezentat-o, un fundal întunecat evident, despre care nici nu trebuia să întreb, de cele mai multe ori. Era la fel de banal ca ploaia. Până în acel moment în care am stat pe alee cu Suzanne Dubus, dacă mă gândeam vreodată la violența domestică din State, o vedeam ca pe o soartă nefericită a câtorva ghinionști, o problemă legată de decizii greșite și medii nemiloase. O femeie predestinată să fie rănită. Un bărbat programat să rănească. Dar nu mi-o imaginasem niciodată ca pe un rău social, ca pe o epidemie în legătură cu care *am putea* face ceva. Acum, Suzanne Dubus vorbea despre măsuri preventive pentru un tip de violență pe care, pentru prima oară, îl vedeam ca într-un continuum. Fata din India măritată de copilă, femeia tibetană sterilizată, femeia afgană închisă, casnica din Massachusetts brutalizată de soț – toate împărtășeau aceeași privațiune, ceea ce le lipsește tuturor victimelor violenței domestice: controlul asupra propriilor vieți. Forțele care au adus o lucrătoare sexuală din Cambodgia în pragul morții erau aceleași forțe care au omorât în fiecare an mii de femei, copii și bărbați (dar mai ales femei și copii) în toată America și pe întregul glob. În medie, de fapt, 137 de femei sunt omorâte zilnic de către partenerii lor intimi sau din cauza violenței familiale pe întregul glob². Fără a include bărbații. Sau copiii.

Totul în corpul meu a înviat brusc în acea zi. Am văzut toate chipurile femeilor pe care le-am întâlnit în întreaga lume, după mai bine de două decenii de muncă, și m-am

gândit cât de rar am privit în interior, la propria țară, la ce am înțeles cu toții greșit și ce a însemnat asta. Și cum se leagă cu acei ani de povești și chipuri diferite. La universalitatea violenței domestice și la modul în care traversează barierele geografice, culturale și lingvistice. Poate că toate aceste povești pregăteau ziua în care aveam să-l cunosc pe Paul Monson și să admir munții pe ferestrele din sufrageria lui.

Până la urmă, m-am dus cu Suzanne la piață, apoi la magazin, apoi la magazinul de băuturi, în timp ce se pregătea pentru camping. Am ajutat-o să care gheață, piersici și carne pentru hamburgeri. I-am pus o mulțime de întrebări în timp ce conducea, iar mama ei, Pat, mai intervenea din când în când de pe scaunul din dreapta. *Cum a funcționat? Câte ați reușit să opriți? Ce altceva poți preveni?* Întrebările mele erau stufoase și nesfârșite. Ca mulți oameni care au cunoștințe vagi despre o problemă, credeam toate presupunerile obișnuite: că, dacă lucrurile erau îndeajuns de rele, victimele plecau. Că ordinele de restricție rezolvă problema (și, dacă victima nu se ducea pentru ordin de restricție nou, problema probabil fusese rezolvată). Că a merge la un adăpost era o soluție adecvată pentru victime și pentru copiii lor. Că violența domestică era o chestiune privată, fără nicio legătură cu alte forme de violență, în special uciderile în masă. Că lipsa rănilor vizibile însemna o lipsă de gravitate a problemei. Și, poate mai presus de toate, că dacă nu te afli „la primire” când se trage pumnul, acest tip de violență nu are nimic de-a face cu tine.

Pe parcursul următorilor ani, Suzanne Dubus și colega ei, Kelly Dunne, mi-au povestit cu răbdare despre domeniul și istoria unei probleme care până și astăzi este mult prea des băgată sub preș. Am învățat de ce abordările trecute au eșuat și am discutat despre ce am putea face acum mai eficient. Între 2000 și 2006, 3 200 de soldați americani au fost omorâți;

în aceeași perioadă, în Statele Unite, violența domestică a luat 10 600 de vieți. (Această cifră e probabil o subestimare, pentru că a fost preluată din Rapoartele Suplimentare pentru Omucideri ale FBI, care colectează date de la departamentele locale de poliție, iar participarea este voluntară.) În Statele Unite, douăzeci de oameni sunt agresați în fiecare minut de partenerii lor de viață. Fostul Secretar General al ONU, Kofi Annan, a numit violența împotriva femeilor și fetelor „cea mai rușinoasă încălcare a drepturilor omului”³, iar Organizația Mondială a Sănătății a numit-o „o problemă globală de sănătate, de proporțiile unei epidemii.”⁴ Un studiu făcut de Biroul Organizației Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate (UNDOC) susține că cincizeci de mii de femei din întreaga lume au fost omorâte de parteneri sau membrii familiei doar în 2017⁴. *Cincizeci de mii de femei*. Raportul UNDOC a numit căminul propriu „cel mai periculos loc pentru femei”⁵. Și, în ciuda creșterii gradului de conștientizare a faptului că și bărbații pot fi victime ale violenței domestice, majoritatea covârșitoare a victimelor – în jur de 85% – sunt astăzi femeile și fetele.⁶ Și, pentru fiecare femeie ucisă în Statele Unite din cauza violenței domestice, aproape nouă sunt pe punctul de a fi ucise.⁷ Povestea despre cum Suzanne Dubus și Kelly Dunne au creat un program pentru a preveni omuciderile cauzate de violența domestică a constituit primul meu material pentru *New Yorker*, în 2013.

A reprezentat, de altfel, și sămânța pentru această carte, când mi-am dat seama că mai sunt atâtea lucruri de spus. După câțiva ani de reportaje, violența domestică a început să pară ceva ce am putea remedia, dacă i-am acorda atenție. În următorii opt ani, am continuat să învăț din ce în ce mai mult, inclusiv despre cum violența domestică e adiacentă atâtor probleme cu care noi, ca societate, ne confruntăm:

educație, economie, sănătate fizică și mintală, crimă, egalitate de gen și rasială și altele. Cei care promovează reforma închisorilor se împotrivesc violenței domestice iar și iar, în timp ce făptașii merg la închisoare o vreme, primesc puțin tratament sau deloc, se întorc în societate și repetă ciclul. Violența privată are consecințe publice atât de profunde și de vaste! Am întâlnit oameni în Florida, California, Maryland, Ohio, New York, Massachusetts, Oregon și prin alte părți, încercând să supraviețuiască războiului lor personal, și am văzut, prin intermediul lor, cât de mult ne costă pe noi, personal și colectiv: comunități divizate, familii, oameni. Vieți retezate și oportunități pierdute. Poveri financiare enorme pentru victime, pentru plătitorii de taxe, pentru sistemul de justiție penală. Costurile medicale și de sănătate legate de violența domestică adaugă mai mult de 8 miliarde de dolari anual pentru plătitorii de taxe și fac ca victimele să piardă 8 milioane⁸ de zile lucrătoare în fiecare an. Este o cauză directă a pierderii adăpostului pentru mai bine de jumătate dintre femeile care trăiesc pe stradă, la noi în țară, și este a treia cauză generală a lipsei de adăpost din țara noastră. Majoritatea covârșitoare a bărbaților încarcerați au fost martori sau au experimentat violența când erau copii în propriile case, iar copiii care cresc în case unde violența este prezentă sunt predispuși unui risc mult mai mare de tulburări de dezvoltare⁹. Și acele ucideri în masă care par să ne desfigureze societatea tot mai mult, în fiecare an?

Mare parte dintre ele sunt, de asemenea, violență domestică.

În aprilie 2017, grupul de susținere Everytown for Gun Safety a publicat un raport care arată că 54% din uciderile în masă de astăzi, din America, implică violență domestică sau violență în familie¹⁰. Statistica a circulat pe larg în toată presa. Legătura dintre uciderile în masă și violența domestică și-a

făcut loc în articole de știri și în ziarele din țară, cu o mică modificare. În loc de „implică”, media a început să folosească „anticipează”: „violența domestică anticipează uciderile în masă în mai mult de jumătate dintre cazuri”. Când un reporter de la site-ul *PolitiFact* a pus la îndoială statistica Everytown, citând un procentaj mult mai mic dintr-o cercetare a profesorului James Alan Fox¹¹ de la Universitatea Northeastern, punctul cel mai important a fost îngropat undeva la mijloc, într-un citat al lui Fox, care i-a spus reporterului *PolitiFact*:

„Poți spune cu certitudine că jumătate dintre cazurile de ucidere în masă sunt incidente extreme ale violenței domestice.”

Cu alte cuvinte, nu este vorba atât de mult despre faptul că violența domestică *prezice* uciderile în masă. Este vorba despre faptul că uciderile în masă, în mai mult de jumătate dintre cazuri, *sunt* violență domestică.

Luați-l, spre exemplu, pe Adam Lanza din Newtown, Connecticut, care și-a început sesiunea de omoruri acasă, cu propria mamă, înainte să-și facă drum spre școala primară Sandy Hook. Devin Patrick Kelly și-a legat soția de patul conjugal cu câtușe și funie, înainte să conducă spre biserica baptistă First în Sutherland Springs, Texas¹². Putem să ne întoarcem la ceea ce este considerată prima ucidere în masă din Statele Unite – când, în august 1966, Charles Whitman a deschis focul asupra studenților de la Universitatea Texas din Austin și a omorât șaisprezece oameni. Ce au uitat mulți este că această ieșire violentă începuse cu o noapte înainte, cu soția și cu mama lui.

Dar violența domestică pândește și în celelalte 46% dintre cazurile de ucidere în masă. Este acolo, în istoriile de viață ale atâtor ucigași. Omar Mateern, care a omorât 49 de oameni la clubul de noapte Orlando Pulse în iunie 2016, și-a strangulat mai întâi soția – un act care este infracțiune în

statul Florida, unde locuia, și care l-ar fi aruncat în spatele grătilor pentru un deceniu, conform legii federale. Cu toate acestea, nu a fost niciodată acuzat. Apoi au fost cele trei săp-tămâni îngrozitoare din octombrie 2002, când un lunetist pe nume John Allen Muhammad a ținut Virginia, Maryland și Washington, D.C. sub asediu, împușcând oameni aparent la întâmplare. Școlile primare au ținut pauzele doar înăuntru; benzinăriile au agățat prelate pentru a-și ascunde clienții. De fapt, Muhammad avea o întreagă istorie de abuz îndreptat împotriva fostei lui soții, Mildred. Atacurile fuseseră doar un pretext. El a declarat poliției că a crezut că uciderea unor străini ar putea muta reflectorul de pe planul său final – cel de a o omorî pe Mildred. Și cum ar fi fost dacă i-am fi oferit servicii de îngrijire și sprijin unui tânăr, Dylann Roof, martor ani întregi la un presupus abuz al tatălui față de mama sa vitregă?¹³ Ar fi putut asta să salveze nouă oameni la biserica africană metodistă Emanuel în Charleston, Carolina de Sud, în iunie 2015?

Acestea, din nefericire, sunt doar incidentele care persistă în conștiința publică. Mai sunt multe, multe altele. În Statele Unite le definim, de obicei, ca împușcături în masă dacă au patru sau mai multe victime, ceea ce înseamnă că împușcăturile în masă sunt relatate, dacă sunt relatate, doar de presa locală sau de știrile regionale. Miile de femei, bărbați și copii omorâți în fiecare an dispar după o zi sau două. Cazuri ca acestea și ca multe altele arată clar faptul că violența domestică, în loc să fie o problemă privată, este o chestiune foarte urgentă de sănătate publică.

Toate acestea m-au condus, în cele din urmă, în primăvara lui 2015, la ușa de la intrare, plină de creștături, a lui Paul Monson. Îi știam deja mare parte din membrii familiei, de

mai mulți ani, și am auzit povestea lui Michelle și a lui Rocky de la mama și surorile lui Michelle. Lui Paul i se părea aproape imposibil să vorbească despre crime. Mie, durerea lui mi se părea copleșitoare, iar vina, uneori sufocantă. Este greu să vorbești despre violența domestică. Este, de altfel, cum am învățat pe parcursul acestei cercetări, unul dintre subiectele cel mai dificil de relatat. Este vast și greoi, dar este cu totul ascuns. Ca reporter, poți să stai în mijlocul unei zone de război și să descrii ce vezi. Poți să mergi într-un loc unde oamenii sunt înfometăți sau la locul unei molime și să relatezi în timp real. Poți să vizitezi o clinică HIV/SIDA, un centru pentru cancer, o tabără de refugiați, un orfelinat – și poți să scrii despre greutatea. Poți să scrii din interior despre aceste probleme sociale, de mediu, sănătate publică și geopolitică în timp ce se petrec în fața ta. Chiar dacă scrii despre o temă post-conflict, cum făceam eu foarte des în Cambodgia, există un grad de siguranță pentru cei intervievați, cel puțin prin virtutea faptului că războiul sau dezastrul natural sau orice astfel de perturbare care te-a adus acolo s-a încheiat.

Unul dintre cele mai dificile aspecte în a scrie despre violența domestică este că vorbești despre o situație de o violență atât de intensă, încât riști să pui în pericol victimele, care deja sunt în mijlocul unei situații explozive și periculoase. Cu toate acestea, etica jurnalismului cere ca fiecare să aibă o șansă în a-și spune partea de poveste – victime și abuzatori, deopotrivă. Asta a însemnat, în câteva cazuri, că am petrecut luni sau chiar ani luând interviuri victimelor, doar pentru a irosi acele ore de interviu, pentru că doar a le cere abuzatorilor un interviu ar fi compromis siguranța victimei. O femeie cu care am petrecut mai mult de un an intervi-vând-o, spre exemplu, a trebuit să se retragă din discuțiile noastre pentru propria siguranță. Și-a petrecut ani de zile cu

abuzatorul ei, iar el obișnuia s-o lege dezbrăcată de țevile de încălzire din apartamentul lor sau să-i arunce o pătură pe cap și să o lege cu banda adezivă în jurul gâtului. Povestea abuzului și a eliberării ei ulterioare este una dintre cele mai cutremurătoare povești pe care le-am auzit. Chiar și acum, scriind asta despre ea, pot include doar aceste detalii, pentru că nu o identifică, iar particularitățile poveștii ei – țevile de încălzire, pătura – apar atât de des și în poveștile altora.

Când vine vorba de violența domestică, deseori pentru victime nu există un termen de încheiere a acestei situații. Femeile care reușesc să scape de abuzatorii lor își petrec viețile negociind cu ei, în cazul în care împart custodia copiilor. Și, chiar dacă nu sunt implicați copiii, multe victime rămân sub supraveghere mult timp după ce au scăpat de abuz – mai ales dacă încarcerarea a fost un rezultat al abuzului. Dacă își găsesc un nou partener, îi poate pune pe ambii în pericol. Una dintre femeile pe care am intervievat-o a numit asta „a sta cu ochii în patru” – măcar până vor crește copiii. Vizitele și lăsatul copiilor la partener, ca parte a custodiei comune, sunt extrem de periculoase chiar și pentru victimele care au reușit să scape. Unei femei pe care o cunosc i-a fost zdrobită fața de un zid, în timp ce copiii ei priveau de pe locurile din spate ale mașinii, când îi ducea pe copii acasă la partenerul ei. Era divorțată deja de ani de zile. Într-adevăr, în timp ce scriu asta, șase oameni în Bakersfield, California, inclusiv fosta soție a criminalului și noul ei iubit, au fost omorâți chiar ieri, 12 septembrie 2018 (o căutare pe Google a „fost soț” și „omorât” aduce mai mult de cincisprezece milioane de rezultate). Ieșirea dintr-o relație abuzivă nu prea înseamnă că pericolul a luat sfârșit. Prin urmare, am încercat, când a fost posibil, să balansez etica de jurnalist cu siguranța oamenilor îndeajuns de curajoși să mă lase să îi intervievez. De câte ori am putut,

am intervievat mai mulți oameni cu privire la orice incident sau relație, dar au fost dați când era pur și simplu prea periculos pentru o victimă să-mi permită să-i caut abuzatorul. În câteva cazuri, alți participanți sau martori nu mai erau în viață. Unele dintre numele persoanelor intervievate au fost schimbate și identitățile lor au fost ținute secrete pentru propria siguranță și confidențialitate. Metodologia mea a fost să redactez informația, mai degrabă decât s-o alterez, cu excepția numelor. Am notat toate aceste situații în text.

Violența domestică nu este ca oricare alt delict. Nu se întâmplă din senin. Nu se întâmplă pentru că cineva se află la locul nepotrivit, în momentul nepotrivit. Casele și familiile noastre se presupune că sunt teritorii sacre, „raiul într-o lume nemiloasă”, după cum mi-a băgat în cap profesoara mea de sociologie de la colegiu. (La cursul ei a fost pentru prima dată când am auzit această frază.) Aceasta este partea care o face de neconceput. Este violență din partea cuiva pe care îl cunoști, din partea cuiva care pretinde că te iubește. Este deseori ascunsă și față de cei mai apropiați confidenți și, de cele mai multe ori, violența fizică este mult mai puțin dăunătoare decât violența emoțională și verbală. Nu vă pot spune câți abuzatori am auzit deplângând faptul că nu se pot opri din a iubi aceleași femei pe care le-au agresat atât de grav, încât au ajuns în închisoare. Este, poate, un afrodisiac puternic ideea că cineva iubește atât de intens, încât devine lipsit de putere. Cu toate acestea, constrângerea intelectuală necesară pentru a-l face pe un om să creadă că iubirea și violența izvorăsc din același loc este, bineînțeles, complet duplicitară. Mi-am dat seama că există o doză mare de narcisism la făptași. Și o incidență ridicată a altor factori care fac duplicitatea o chestiune de supraviețuire – dependența, sărăcia și alte acte de

disperare pot fi mortale când se combină cu o anumită masculinitate toxică.

Trăim într-o cultură în care ni se spune că toți copiii noștri trebuie să aibă un tată, că o relație este scopul final, că familia este piatra de temelie a societății, că e mai bine să rămâi și să-ți rezolvi „problemele” în privat, mai degrabă decât să pleci și să-ți creștii copiii ca mamă singură. Michelle Monson Mosure repetase asta când insista în fața mamei ei că nu vrea să-și crească copiii într-un cămin destrămat. De parcă un cămin cu un adult abuzând un alt adult nu este destrămat, de parcă există grade ale destrămării. Mesajele sunt insidioase și consecvente. Vedem aceste mesaje când politicienii se ceartă pe reautorizarea Actului Împotriva Violenței Asupra Femeilor* (VAWA) și apoi îl finanțează atât de puțin, încât este practic un mic junghi în bugetul federal. VAWA are, în acest moment, un buget integral de mai puțin de 489 de milioane de dolari¹⁴. Pentru a oferi un cadru de referință, bugetul integral al Departamentului de Justiție, care supervizează Biroul pentru Violența Împotriva Femeilor, este în prezent de 28 de miliarde de dolari anual¹⁵. Gândit altfel: cea mai bogată persoană din lume, Jeff Bezos, a cărui avere este estimată la 150 de miliarde de dolari, ar putea finanța bugetul actual al VAWA pentru *trei sute de ani* – și încă i-ar rămâne câteva milioane pentru subzistență.¹⁶

De asemenea, le transmitem victimelor mesajul să rămână și în alte moduri. Când sistemul nostru judiciar le pune în defensivă, când le cere să confrunte o persoană care s-ar putea să fi încercat deja să le omoare, o persoană despre care știu prea bine că data viitoare le-ar putea într-adevăr ucide. Vedem asta în deciziile judecătorești care le dau făptașilor violenței o simplă palmă peste încheietură, poate o amendă.

* În orig., în lb. engl. – *Violence Against Women Act* (n. red.).

Câteva zile în închisoare, după un atac brutal. Primim acest mesaj când forțele de ordine tratează violența în familie ca pe o mică neplăcere, o „dispută domestică”, mai degrabă decât ca pe o infracțiune. Trebuie să cred că, dacă rolurile ar fi inversate, dacă femeile i-ar bate și omori pe bărbați într-un număr atât de mare – în Statele Unite, în fiecare lună sunt împușcate *cincizeci* de femei de partenerii lor intimi –, problema ar apărea pe prima pagină a fiecărui ziar din această țară. Ar apărea rezerve mari de finanțări pentru ca cercetătorii să-și dea seama ce este în neregulă cu femeile din ziua de azi.

Și, după toate acestea, avem impertinența de a întreba de ce rămân victimele.

Realitatea este că multe victime, precum Michelle Monson Mosure și copiii ei, încearcă activ și pe furie, pas cu pas și cu vigilență foarte mare, acționând înăuntrul sistemului existent și făcând orice pot, să scape. În atât de multe cazuri, inclusiv în al ei, interpretăm greșit ceea ce vedem din exterior, adică decizia de a rămâne cu un abuzator, când, de fapt, noi suntem cei care nu recunosc cum arată o victimă care încearcă să plece încet și cu grijă.

Nimic din toate acestea nu este surprinzător, având în vedere că nu am recunoscut violența în familie ca fiind o problemă gravă pentru o perioadă atât de lungă din istoria omenirii. Religiiile iudaică, islamică, creștină și catolică, în mod tradițional, au considerat că este de competența soțului să-și disciplineze soția, mai mult sau mai puțin în aceeași manieră în care și-ar disciplina și controla orice alte proprietăți, inclusiv servitorii, sclavii și animalele; bineînțeles, textele sfinte – Coranul, Biblia și Talmudul –, de unde izvorăsc aceste credințe, sunt și ele interpretări ale (bineînțeles) bărbaților din acele timpuri¹⁷. Unele dintre aceste interpretări oferă chiar și instrucțiuni privind modul în care să-ți bați soția, de exemplu

cum să eviți loviturile directe la față sau cum să te asiguri că nu-i provoci răni de durată. În secolul al IX-lea, Gaon din Sura credea că a fi agresată de propriul soț era mai puțin traumatizant decât a fi agresată de un străin, întrucât soția, potrivit legii, era supusă autorității soțului¹⁸. În Statele Unite, puritanii aveau legi împotriva agresiunii soției, însă erau în mare parte simbolice și rare, dacă ar fi ajuns vreodată să fie puse în aplicare. În schimb, se credea că soțiile abuzate își provocau soții – iar această credință s-a răspândit de-a lungul a sute de ani de literatură despre violența domestică, dominând aproape tot ce s-a scris despre abuzul conjugal, de fapt, înainte de 1960 și 1970. În rarele ocazii când un caz de violență domestică ajungea în sala de judecată, deciziile tindeau să fie în favoarea bărbatului, dacă rănilor soției nu erau permanente.¹⁹

Abia în ultimul secol au fost elaborate în Statele Unite legile împotriva violenței asupra soției. Chiar și în acele state în care s-a întâmplat mai devreme – Alabama, Maryland, Oregon, Delaware și Massachusetts –, adică s-au redactat legile împotriva abuzului conjugal la sfârșitul secolului al XIX-lea, acestea erau implementate foarte rar²⁰. Înființarea Societății Americane Împotriva Crușării față de Animale^{*} precedă legislația împotriva violenței asupra propriei soții cu câteva decenii, aceasta însemnând, presupun, că avem mai multă considerație pentru câinii noștri decât pentru propriile soții. (Numărul adăposturilor pentru animale depășea în 1990 numărul adăposturilor pentru victimele violenței domestice cu aproape trei la unu.²¹) În toamna anului 2018, în timp ce scriu aceste rânduri, mai există o mulțime de țări în care violența împotriva soției/soțului sau împotriva unui

^{*} În orig., în lb. engl. – *The American Society Against the Cruelty of Animals* (n. red.).

membri al familiei este perfect legală – ceea ce înseamnă că nu au fost scrise legi împotriva violenței domestice. Printre acestea se numără Egipt, Haiti, Letonia, Uzbekistan și Congo.²² Un caz aparte este Rusia care, în 2017, a dezincriminat orice formă de violență domestică ce nu provoacă răni fizice²³. Mai sunt, bineînțeles, și Statele Unite, ale căror prim-procuror general, numit sub administrația Trump, considera că abuzul domestic nu este un temei pentru a oferi ocrotire, iar un astfel de „extraterestru” este doar victima „ghinionului”²⁴. Cu alte cuvinte, în ziua de azi, dacă ai norocul să fii terorizată în afara casei tale de către forțele propriului guvern, poți cere protecție, dar ce se întâmplă dacă teroarea există în spatele ușilor închise? Ei bine, acest tip de ghinion înseamnă că ești pe cont propriu.

O mare parte din ceea ce există astăzi în Statele Unite legat de violența domestică, în termeni de precedent legal, s-a întâmplat foarte, foarte recent. Abia în 1984 Congresul a adoptat o lege care le sprijinea pe femei și pe copiii lor, victime ale abuzului; se numea Legea privind Prevenirea și Serviciile Dedicatelor Violentei în Familie^{*}, iar această lege a ajutat la finanțarea adăposturilor și a celorlalte resurse dedicate victimelor²⁵. Hărțuirea nu a fost considerată un delict până la începutul anilor 1990 și, chiar și azi, de multe ori nu este văzută ca o amenințare – nici de cei care aplică legea, nici de abuzatori sau de victimele lor, în ciuda faptului că trei sferturi dintre femeile omorâte în America au fost hărțuite înainte de aceiași parteneri sau foști parteneri.²⁶ Aproape 90% dintre victimele omuciderilor în urma violenței domestice au fost atât hărțuite, cât și bătute în anul care a precedat uciderea lor.²⁷ O linie telefonică de urgență dedicată victimelor a apărut abia în 1996.²⁸

^{*} În orig., în lb. engl. – *Family Violence Prevention and Service Act* (n. red.).

Suzanne Dubus mi-a explicat că trei mișcări din Statele Unite au revoluționat modul în care abordăm astăzi violența domestică. Una constă în programul ei, început în 2003 – apariția în cadrul centrelor pentru violență domestică a Echipei de Risc Major, care încearcă să cuantifice nivelul de pericol al oricărei situații de acest fel, iar apoi să ofere protecție victimelor. Alta a fost deschiderea, în 2002, a primului centru din țară pentru justiție în familie; proiectul a fost inițiat în San Diego de un fost procuror districtual pe nume Casey Gwinn; centrul pune serviciile dedicate victimelor sub același acoperiș – poliție, avocați, despăgubirea victimei, consiliere, educație și multe altele. (San Diego are deschise treizeci și cinci de agenții diferite. Alte zone au un număr variat de parteneri.) Iar a treia a fost Programul de Evaluare a Mortalității*, început în Maryland în 2005 de un fost ofițer de poliție pe nume Dave Sargent, care se ocupa, în principiu, cu modul în care forțele de ordine gestionează la locul faptei o situație de violență domestică.²⁹

Nu a fost pură coincidență că toate aceste trei programe au început cam în același timp. Mișcarea feministă din anii 1970 și 1980 a adus femeile agresate în fața unei națiuni care abia începea să accepte ideea de egalitate. Atenția era, în acei ani, asupra centrelor – să fie construite, să fie finanțate, să fie separate femeile abuzate de agresori. Dar, în 1990, lucrurile au început să se schimbe. În toată țara, avocați, procurori, ofițeri de poliție, judecători, toți mi-au spus că două evenimente principale au determinat asta. Primul a fost procesul O.J. Simpson.

Pentru mulți, Nicole Brown Simpson a devenit imaginea unui nou tip de victimă. Era frumoasă, bogată, faimoasă. Dacă

* În orig., în lb. engl. – *Lethality Assessment Program (LAP)* (n. red.).

i se putea întâmpla ei, i se putea întâmpla oricui. Trecutul lui O.J. de violență îndreptată împotriva ei era cunoscut de forțele de ordine. Fusese arestat, apoi eliberat pe cauțiune, apoi condamnat la „consiliere prin telefon“ de un judecător din California (după care cazul a fost închis). Înregistrările lui Nicole de la 911 le-au oferit ascultătorilor accesul la o scenă rară: o femeie sub asediul unui bărbat care pretindea că o iubește. Amenințările, constrângerea, teroarea erau toate acolo. Moartea ei a adus în prim-plan o discuție pe care activiștii o aveau de ani de zile – că se poate întâmpla oriunde, oricui. Cum să ia legătura cu victimele care nu luau legătura cu ei era una dintre cele mai mari probleme pe care le aveau la acea vreme. Dar, când ziarele locale au scris pentru prima dată articole despre Nicole Brown Simpson și Ron Goldman, toate aveau secțiuni cu informații despre cum poți primi ajutor. Victimele au început brusc să acceseze resursele pe care le aveau la dispoziție. Apelurile la liniile de urgență pentru violența domestică, la adăposturi, la poliție au explodat ca urmare a procesului.³⁰ Violența domestică și-a croit drum în conversațiile naționale.

Cazul lui Simpson a devenit, de altfel, o chemare la luptă și pentru victimele de culoare care se întrebau, pe bună dreptate, de ce a fost nevoie ca o femeie bogată, albă și frumoasă să aducă în atenția publicului povestea omuciderii domestice. Până la urmă, femeile de culoare se confruntă cu violența domestică la același nivel sau poate chiar mai mult decât femeile albe, exceptând faptul că poartă în plus și greutatea inegalității rasiale. Această latură a conversației noastre naționale post-Simpson este astăzi abordată treptat, în ceea ce privește comunitatea nativilor americani, a imigranților și alte comunități defavorizate, la o scară mult mai largă ca până acum, datorită, în mare parte, celui de-al doilea eveniment

major care a schimbat modul în care tratăm violența domestică: Violence Against Women Act (VAWA).

VAWA a pus violența partenerului intim în fața legiuitorilor care, până atunci, o vedeau ca pe o problemă internă a familiei, o problemă pentru femei mai degrabă decât pentru sistemul de justiție penală. A fost introdusă în Congres de către senatorul (pe atunci) Joseph Biden, în 1990, dar abia în toamna anului 1994 legea a fost adoptată, la câteva săptămâni după ce procesul O.J. s-a închis. Într-un final, pentru prima dată, orașe și municipalități din toată țara puteau primi fonduri federale pentru a aborda violența domestică din comunitățile lor. Aceste fonduri au fost alocate pentru cursuri specifice destinate serviciilor de urgență, crearea de posturi pentru consilieri, adăposturi, case de tranzit, ore de educație pentru agresori și pregătire juridică; fondurile VAWA însemnau că victimele nu mai erau nevoite să plătească teste pentru viol, iar dacă o parteneră abuzată era evacuată din cauza unor evenimente legate de abuz, putea primi acum compensații și asistență; victimele cu dizabilități puteau găsi sprijin, la fel și cele care aveau nevoie de asistență juridică. Acestea și multe alte sisteme și servicii pe care le avem pentru a soluționa violența domestică sunt un rezultat direct al adoptării VAWA. La acea vreme, senatorul – pe atunci – Biden a declarat pentru *Associated Press*: „Violența domestică este o infracțiune motivată de ură. Obiectivul meu este să-i ofer femeii orice oportunitate legală de a solicita despăgubiri, nu numai penal, ci și civil. Vreau să aduc în conștiința acestei țări că drepturile civile ale femeilor – dreptul lor de a fi lăsate în pace – este în pericol.”³¹

VAWA necesită reautorizare la fiecare cinci ani. Reautorizarea din 2013 a fost blocată pentru că republicanii nu voiau ca legea să includă partenerii de același sex, nativii americani care

locuiesc în rezervații sau imigranții fără documente, care erau agresați și încercau să aplice pentru vize temporare. După debateri aprinse, atât în Cameră, cât și în Senat, reautorizarea a trecut, într-un final. Următoarea reinnoire ar trebui făcută chiar în timp ce scriu aceste rânduri. Activiști din toată țara cu care am vorbit simt subțierea pozițiilor și a fondurilor, într-un climat politic în care șeful suprem manifestă deschis ostilitate și sexism față de femei și a fost el însuși acuzat de pipăieli și hărțuire, precum și de hărțuire sexuală de către prima lui soție. (Ea a spus mai târziu că nu se referea la asta într-un sens penal, ci mai degrabă în sensul că a fost violată.³²) Trump și-a ținut secretarul de personal, un abuzator cunoscut, la Casa Albă până când media și presiunile din afară – nu vreun imperativ moral – l-au forțat pe Rob Porter să plece. Într-adevăr, trăim într-un climat în care dreptul de a avea armă pare că înlocuiește din ce în ce mai mult dreptul la viață.

– Consecințele cuvintelor și ale acțiunilor lui Trump sunt atât de profunde pentru femei, mi-a spus Kit Gruelle, supraviețuitoare și activistă. Facem salturi înapoi cu o viteză obscenă.

Nu demult, am luat prânzul cu o femeie pe nume Lynn Rosenthal. Rosenthal a fost primul om de legătură la Casa Albă al Biroului pentru Violență Împotriva Femeilor, o funcție creată de administrația Obama, care rămâne neocupată de doi ani în administrația Trump. Am întrebat-o: dacă banii nu ar fi o problemă, dacă ar putea face orice este nevoie, cum ar rezolva violența domestică? A spus că ar lua o comunitate și ar observa ce a funcționat, iar apoi ar investi *peste tot*.

– Nu poți să te uiți la o parte din sistem și să spui: „O, asta e glonțul magic!” Asta... vor oamenii să facă. Dacă am putea investi într-un singur lucru, care ar fi acela? Ei bine, răspunsul e că nu poate fi un singur lucru.

Asta e ideea: violența domestică afectează aproape fiecare aspect al vieții moderne, dar, cu toate acestea, eșecul nostru colectiv de a o trata public demonstrează o totală lipsă de înțelegere a unei probleme profunde.

Scopul meu în *Vânătaii ascunse* este de a aprinde o lanternă în colțurile cele mai întunecate, de a arăta cum se prezintă violența domestică din interior spre exterior. Am scris această carte în trei părți, fiecare încercând să abordeze câte o întrebare majoră. Prima secțiune încearcă să răspundă la cea mai stărui-toare întrebare: de ce victimele rămân. (Kit Gruelle mi-a spus odată: „După ce o bancă a fost jefuită, nu le spunem directorilor de bănci: «Trebuie să mutați această bancă.»“). Viața și moartea lui Michelle Monson Mosure ne arată ce nu știm că vedem, felul în care distincția dintre „a sta“ versus „a pleca“ nu ține cont de suita de forțe care acționează într-o relație abuzivă.

Secțiunea a doua, probabil cel mai greu de relatat, chestionează violența în esența ei, împreună cu abuzatorii. De prea multe ori am trecut cu vederea importanța perspectivei lor, vorbind numai cu victime, avocați și polițiști. În climatul actual al masculinității toxice, voiam să văd cum arată un astfel de bărbat, cum se vede pe el în societate și în propria familie. Am tot întrebat, de-a lungul anilor de cercetare pentru această carte, dacă un bărbat violent poate fi învățat să nu mai fie violent. Răspunsurile, de cele mai multe ori, mergeau pe această linie: ofițerii de poliție și activiștii spuneau nu, victimele spuneau că speră că da, iar bărbații violenți spuneau da. Acest ultim răspuns mi s-a părut mai puțin o teorie și mai mult o expresie a voinței lor. Cel mai comun aforism în lumea violenței domestice este „Oamenii răniți rănesc oameni.“ Deci, dacă o persoană rănită s-ar confrunta mai degrabă cu propria suferință și nu ar întoarce-o spre exterior, spre oamenii din viața lui, cum s-ar întâmpla asta?

În a treia secțiune îi urmăresc pe cei care aduc schimbarea, oamenii din primele linii ale frontului împotriva violenței și omuciderii domestice, precum Suzanne Dubus, Kelly Dunne și alții. Mă uit la ce poate fi făcut și cine o face. Aici cercetez amănunțit inițiativele de susținere, sistemul judiciar și atitudinea forțelor de ordine, pentru a explora cum arată acestea de la nivelul străzii.

Pe parcursul cărții, în general, mă refer la victime prin „ea“, iar la agresori, prin „el“. Asta nu pentru că nu recunosc că bărbații pot fi victime și femeile agresori sau că nu sunt conștientă de lipsa relativă de resurse disponibile pentru partenerii de același sex sau de statisticile macabre din relațiile și comunitățile LGBTQ; mai degrabă, raționamentul meu are două părți: în primul rând, bărbații rămân majoritatea covârșitoare a agresorilor, iar femeile, majoritatea covârșitoare a victimelor, din aproape orice punct de vedere. Și folosesc pronumele ea/el/ei pentru consecvență în scris. Vă rog să presupuneți că, atunci când scriu „ea“ pentru victimă și „el“ pentru agresor, admit că oricine se poate regăsi în oricare dintre aceste două roluri, indiferent de gen.

La fel, deși există o mișcare în derulare pentru a ne referi la victimele violenței domestice ca „supraviețuitoare“ sau, în unele situații, „cliente“, mă abțin de cele mai multe ori să o fac, în afara cazului în care știu fără niciun dubiu că ele *au fost* supraviețuitoare, adică au reușit să scape din relațiile lor abuzive și și-au construit vieți noi pentru ele și familiile lor. În plus, mă refer la majoritatea surselor cu numele lor complet sau prenume, iar la aceia care au împărtășit povești extinse – care au devenit, în sensul non-ficțiunii, „personaje“ –, cu prenumele lor.

În fine, termenul „violență domestică“ a reprezentat mult timp o sursă de dispută printre supraviețuitoare și activiști.

„Domesticirea“ violenței implică un soi de atenuare, pare că, într-un fel, agresiunile venite din partea unui membru al familiei merită mai puțină atenție decât cele ale unui străin. Este o tendință acum în grupurile de susținere să se folosească termenul de „violență din partea partenerului intim“ sau „terorism din partea partenerului intim“. Și acesta are probleme evidente, cum ar fi faptul că lasă de-o parte violența unui alt membru al familiei, în afara partenerului. „Abuzul soțului/soției“ are aceleași limitări. „Violența privată“, ca termen, se folosește din ce în ce mai des în ultimul deceniu. Deși toți acești termeni sunt eufemistici, în sensul că eșuează să surprindă constelația specifică de forțe – fizice, emoționale și psihologice – care acționează în astfel de relații. Am încercat și eu, ani de zile, să patentez un termen mai bun, dar până acum nu am reușit să concep vreunul, deși cred că termenul „terorism“ descrie cel mai bine cum arată o astfel de relație din interior. În orice caz, pentru că avem o înțelegere colectivă a termenului, în carte mă refer la „violență domestică“ sau „violență privată“, cu excepția cazurilor în care citez pe cineva sau este vreo redundanță contextuală evidentă, situație în care am ocazia să folosesc alți termeni menționați mai sus.

Iar acum mă întorc la casa lui Paul Monson și la după-amiaza aceea târzie. Terminăm într-un final de discutat despre mașini și ne întoarcem la subiectul pe care îl evită, sursa durerii lui fundamentale: fiica și nepoții pe care i-a avut.

PARTEA ÎNTÂI

SFÂRȘITUL

MICII LUNATICI

Parterul casei lui Paul Monson este deschis, fără pereți, din camera de zi până în sufragerie, din sufragerie în bucătărie. Nepoții aleargă pe-aici, îmi spune. Era primul lucru pe care Kristy și Kyle îl făceau când veneau în vizită. Luau casa cu asalt ca niște mici lunatici. Kristy și Kyle erau copiii lui Rocky și ai lui Michelle.

Paul este din Minot, Dakota de Nord. A venit în Montana cu munca. Tatăl lui a murit acum multă vreme. Tatăl lui vitreg, Gil, deținea Lunder's Kiddyland, un carnaval ambulant, iar înainte de asta fusese fermier. Paul îi spune „tipul orice-pentru-bani“. Michelle își iubea bunicii.

- Oamenii cred, în general, că fetele aleg băieți care seamănă cu tații lor, spune Paul. Dar nu văd nicio asemănare între mine și Rocky.

Poate energia lui Rocky a atras-o pe Michelle, spune Paul. Sau poate a fost faptul că ea era o adolescentă când s-au cunoscut, în timp ce Rocky, care arăta mult mai tânăr decât vârsta pe care o avea, douăzeci și patru de ani, avea acces la o lume de adult care era nouă pentru ea. Propria lui casă, alcool, nicio autoritate care să-i ceară socoteală. Dacă nu ar fi rămas însărcinată la paisprezece ani, nu ar fi avut-o pe Kristy la cincisprezece, dacă el nu ar fi fost atât de în vârstă, relația

lor s-ar fi terminat la fel cum se termină majoritatea relațiilor adolescentine. Multă dramă, dragoste profundă și apoi nimic. Treci la altcineva.

- Cred că era suficient de mare și voia să se așeze la casa lui, spune Paul. Să-și clădească o familie și tot așa.

Paul zice că el și Michelle luau prânzul împreună aproape în fiecare zi. Lucra aproape, își lua pauza de prânz la ea acasă și se îndoia că Rocky ar fi știut ceva despre asta.

- Luam prânzul acolo, iar ea pune *Springer* la TV și ne așezam să ne uităm, spune el. Eram mai apropiat de ea decât de celelalte fete. Nu știu de ce. Și ea era apropiată de mine.

Paul se întinde apoi spre un teanc de DVD-uri făcute în casă, legate cu un elastic. Spune că sunt pentru mine și că pot să le iau, sunt copii făcute înaintea vizitei mele. Filme de acasă. Rocky filma totul, an de an, în special excursiile de camping pe care le făceau ca familie aproape la fiecare sfârșit de săptămână. Mai degrabă decât ocazii speciale, vacanțe, zile de naștere, genul ăsta de lucruri, DVD-urile arată zilele obișnuite ale lui Michelle, Kristy și Kyle. Paul spune că s-a uitat la toate. De mai multe ori. Căuta indicii, orice ar fi putut sugera ce avea să urmeze, dar nu era nimic. Arătau ca orice familie de modă veche. Kristy, trei ani, stând pe canapea, uitându-se la desene animate. Kyle, cu o undiță de pescuit pentru copii în mână, stând pe marginea unui râu și încercând să prindă un pește. Mai multe filme cu Michelle dormind în pat, trezită de cameră, în timp ce soțul ei o strigă din spatele camerei.

- Nu era niciun indiciu, spune Paul. Au trecut ceva ani până m-am încumetat să mă uit la ele.

Fosta soție a lui Paul, Sally Sjaastad, nu îl cunoștea nici ea pe Rocky mai bine decât Paul, chiar dacă fusese prin preajmă în acei ani. Fiicele mai mari ale cuplului, Alyssa și Michelle,

plecaseră să locuiască împreună cu Paul când aveau cincisprezece, respectiv paisprezece ani. Sally și Paul divorțaseră cu ceva ani în urmă - când Michelle avea opt ani -, iar în mare parte fetele locuiseră cu Sally. Dar, când au venit anii adolescenței, fetele au descoperit în casa tatălui lor o libertate nouă.

Uneori, se întâmpla ca Sally să îl sune pe Paul, iar el să nu aibă nicio idee unde sunt fetele sau să îi spună că „Sunt acasă la X”, iar ea să conducă până acolo și să nu le găsească. Odată, Paul i-a dat o adresă care s-a dovedit a fi o casă de reabilitare pentru băieții abia ieșiți de la centrul din Pine Hills, care se aflau în tranziție spre viața în societate. Băieți cu probleme de adicție sau de comportament. Băieți prea tineri pentru închisoare, dar prea periculoși - pentru ei înșiși, pentru alții - ca să rămână acasă. Pine Hills era un centru pentru băieții cu probleme. Un loc bine cunoscut de Sally, care făcuse reabilitare vocațională pentru statul Montana; ajutase persoanele cu dizabilități, încercând să le găsească de muncă.

În noaptea aceea, a ajuns în fața centrului de reabilitare furioasă, căutând-o pe Michelle, care avea doar treisprezece sau paisprezece ani. Bărbatul care i-a deschis i-a confirmat că Michelle fusese acolo, dar că plecase cu un băiat pe nume Cody. Sally s-a infuriat și mai tare.

- Fiica mea, i-a spus ea bărbatului, nu mai are voie să vină aici! Niciodată!

Michelle a apărut trei ore mai târziu.

Altă dată, Sally parcase în fața casei lui Paul și văzuse o berlină verde în față. O mașină pe care nu o știa. A bătut la ușă și nu i-a răspuns nimeni. Dar vedea mișcare în casă, așa că a bătut mai tare. Din nou, niciun răspuns. A plecat și s-a întors un pic mai târziu. A țipat prin crăpătura ușii că, dacă nu răspund, sună la poliție. A funcționat. Michelle a deschis ușa. Înăuntru era un tânăr cu părul lung și zburlit, îmbrăcat în blugi

și tricou. Avea maxilarul puternic, ca și cum și l-ar fi încheștat toată viața. Buze pline și cicatrici de la acnee pe obraji. A fost prima oară când Sally l-a întâlnit pe Rocky. Părea timid, nu se uita în ochii ei. Ea i-a spus că trebuie să plece, că nu putea fi acolo când tatăl lui Michelle nu era acasă. El a bombănit ceva cum că tocmai pleca.

Mai târziu, Sally i-a spus lui Paul că băiatul era prea mare pentru Michelle. Nu știa câți ani are, dar că orice băiat care avea mașina lui era prea mare pentru Michelle, la cei paisprezece ani ai ei. A crezut că, împreună cu Paul, rezolvase problema atunci. A crezut că Rocky dispăruse din viața lui Michelle. Nu și-a imaginat niciodată că Michelle nu o va asculta; în mintea lui Sally, Michelle era încă fetița ei, cea care făcea treburi în casă fără să pună întrebări și care nu lipsea niciodată de la școală. Michelle nu a fost niciodată genul de fată rebelă. Când a venit timpul să se maturizeze, lucru care s-a întâmplat mult mai repede decât și-ar fi dorit oricare dintre ei, a făcut-o. A devenit direct adult. Și-a pierdut mare parte din anii adolescenței.

Rocky era un tip vânjos, avea un metru șaizeci și cinci, foarte încordat și nervos. Energic. (Familia lui îl descrie un pic diferit, ca fiind liniștit și uneori prefăcut, mai degrabă timid.) Înainte să se împuște, a luat videourile, le-a pus într-o geantă și le-a dus în garaj. A vrut să fie sigur că sunt în siguranță. Omagiu unei familii americane fericite. Dacă totul ar fi decurs conform planului, aceea ar fi putut fi povestea care ar fi supraviețuit. O Mare Tragedie Americană. Își scrisese un mesaj pe brațe. Nimeni nu ar fi trebuit să-l vadă și nimeni nu-și putea aminti ce scria. Ceva de genul „*Merit să ajung în iad*”.

Urmele de lovituri de pe ușa din față, spune Paul, sunt de pe vremea când Rocky a încercat s-o dărâme ca să ajungă la Michelle. Dar la momentul respectiv asta nu îl cataloga ca fiind

violent, nu la modul periculos. Este genul de violență care pare foarte dificil de evaluat în momentul respectiv, dar este clară ca lumina zilei în retrospectivă – adică exact definiția violenței domestice. Paul nu e nici pe departe singurul care nu a reușit s-o anticipeze. Dar imaginați-vă că nu este Rocky cel din fața ușii lui Paul, bătând în ea, lovind-o, țipând după o femeie dinăuntru. Imaginați-vă că este un străin. Cine nu ar suna la poliție? Cine nu ar încerca să intervină și să oprească violența? Și totuși, când vine vorba de oameni pe care îi cunoaștem, oameni pe care îi știm din alte circumstanțe – tați, frați, fii, verișori, mame, orice –, avem probleme în a identifica violența. Acum Paul spune că ar interveni, că ar face ceva. Că ar lua legea în mâinile lui, cumva. E o chestie din Montana, cultura libertariană, individualistă a locului. Nu are încredere în sistem. Nu crede că poliția a făcut mare lucru pentru a-i salva fiica. Sau procurorul.

– Îți pot spune un singur lucru care să-ți ofere o perspectivă despre Montana, spune Paul.

Când a cerut autopsiile familiei, medicul legist a spus că le poate elibera doar pe acelea ale persoanelor care sunt rude de sânge cu Paul. Michelle, Kristy, Kyle. Dar nu și pe cea a lui Rocky. Când tatăl lui Rocky, Gordon Mosure, le-a cerut, le-a primit. Pe toate patru.

– Problema e viziunea că bărbatul e proprietar, mi-a spus el. Patriarhatul fixează regulile. Paul dă din cap.

– Cu cât te gândești mai mult, cu atât te înfurie mai tare, spune el.

Scoate un dosar maro cu șină și îmi arată cele trei rapoarte de autopsie pe care a reușit să le obțină. Raportul lui Kyle începe astfel: „Recepționat un băiat... cu hainele... îmbibate de sânge.” Medicul legist a notat că decedatul mâncase recent jeleuri. Raportul lui Kristy spunea că rana provocată de glonț avea modelul unui fulg de zăpadă. Inima ei cântărea 180 de grame.

Arăt spre o placă din sufrageria lui Paul. Este puțin neconvențională, atârând de una singură pe un perete mare, alb, și este gravată cu data când Michelle a absolvit liceul din Billings, promoția 1997. Pe atunci deja locuia cu Rocky, avea doi copii sub vârsta de trei ani și tot a absolvit la timp. L-a născut pe Kyle la un an după Kristy. S-a transferat la un liceu pentru – cum spune Paul – „copiii care au copii“, la șase străzi distanță de fosta ei școală. Avea un cărucior, cu ambii copii în el, pe care trebuia să-l împingă la deal în iernile aspre din Montana.

– Îmi amintesc cum făcea asta și cred că era remarcabil efortul ei.

Acesta este momentul de care Paul se teme. Își înclină capul. Ține placa. Se ridică, o dă jos de pe perete și o leagănă. Cu o mână o șterge ușor în partea de sus, curățând praful. Apoi își trece mâna pe fața plăcii, cu lacrimile curgându-i șuvoi. Înghițe în sec, încercând să se adune. Din acest motiv părinții ca el nu vorbesc cu mine, bărbații, în special. Sunt în stare de orice, doar să evite acest moment.

Sally Sjaastad e diferită. Am petrecut ore întregi cu ea, pe parcursul mai multor ani. Ea o păstrează, într-o oarecare măsură, pe fiica ei în viață vorbind despre ea, relatând și rememorând tot ce poate. Păstrează tot ce i-a aparținut lui Michelle și copiilor, scrisori și desene pe care copiii i le făceau de sărbători, notițe de când era Michelle mică, povești apărute în presa locală despre crimă. Mă duce cu mașina pe lângă școala la care mergeau Kristy și Kyle, unde o piatră și o bancă pe care sunt scrise numele lor sunt acum un semn permanent *in memoriam*. Sally spune că a îmbătrânit peste noapte după crime, că s-a îngrașat opt kilograme în patru luni și că acum arată epuizată și șifonată. Când îmi întinde o poză cu ea de când Michelle era în viață, nu o pot recunoaște nici atunci când îmi arată care e

ea din fotografie. Am aflat că, în fața unei tragedii copleșitoare, femeile adeseori vorbesc și vorbesc, iar bărbații amuțesc. Sally poartă în jurul ei, ca pe un cuib, un vârtej de amintiri; Paul păstrează înăuntrul lui acele amintiri ca pe niște pietre.

Lui Sally i s-a părut mereu că Michelle avea un simț al responsabilității prea mare pentru vârsta ei. Tundea gazonul, spăla vasele, aspira covorul, toate fără să i se ceară. Într-un an, ea și surorile ei au lucrat la aparatul de făcut vată de zahăr și la unele jocuri de la Lunder's Kiddyland, iar Michelle a luat cei douăzeci de dolari pe care i-a câștigat și i-a pus într-un plic, cu un bilețel pe care scria că sunt pentru a o ajuta pe mama ei cu cumpărăturile și cu alte cheltuieli. Când Sally l-a deschis, a izbucnit în plâns.

– Ar fi fost foarte ușor (pentru Michelle) să renunțe (la școală), îmi spune Paul.

Vorbește în șoaptă, cu vocea puțin răgușită. Își șterge ochii cu dosul palmei.

– Nu am fost mândru de ea că a rămas însărcinată, dar am fost foarte mândru de asta. Nu s-a dat bătută.

Femeile ca Michelle Monson Mosure împărtășesc această statornicie; determinare și fermitate pentru a se ține pe ele însele și pe copiii lor în viață. Ele nu renunță. Rămân în mariaje abuzive pentru că înțeleg ceva ce mare parte dintre noi nu înțelegem, ceva cu susul în jos, ceva care sfidează logica: oricât de periculos este la ele acasă, este de cele mai multe ori mult mai periculos să plece. Multe dintre ele plănuiesc, cum a făcut și Michelle. Rămân. Își așteaptă momentul. Își țin copiii în siguranță. Își găsesc echilibrul, pregătite, în prima linie. Foarte atente și răbdătoare, într-o așteptare continuă a momentului în care pot scăpa nevătămate. O fac pentru cât de mult timp pot.